

Blaž Križnik

Prenova potoka Cheonggye v Seulu: globalna mesta in skupnostni prostor¹

POVZETEK: V članku obravnavamo širši družbeni okvir preobrazbe javnega prostora v razmerah nadnacionalnega odpiranja in medmestne tekmovalnosti. Na račun večje instrumentalne vloge, ki jo javni prostor igra v razvoju mest, postaja ta po svojem značaju bolj homogen in izključevalen. S tem se zmanjšuje njegov pomen pri oblikovanju demokratične in heterogene civilne družbe. Na primeru potoka Cheonggye v Seulu v Južni Koreji bomo skušali pokazati, kako je nedavna prenova potoka vplivala na njegovo družbeno vlogo, in tako preveriti podmeno o izključevalni naravi javnega prostora v globalnem mestu. V zaključku bomo povzeli vzroke, zaradi katerih Cheonggyecheon izgublja nekdanjo vlogo kraja reprodukcije civilne družbe in lokalne kulture.

KLJUČNE BESEDE: Cheonggyecheon, družbeno izključevanje, globalizacija mest, javni prostor, Koreja, preobrazba mestnih središč

1 Uvod

V članku obravnavamo širši družbeni okvir preobrazbe javnega prostora v razmerah nadnacionalnega odpiranja in medmestne tekmovalnosti. Uvodni del začnemo z opredelitvijo metropolitanskih regij kot tistih družbenoekonomskih in prostorskih struktur, ki v kontekstu globalizacije mest predstavljajo temeljni okvir za razumevanje sprememb javnega prostora. Hkrati izpostavljamo nekatere posebnosti globalizacije vzhodnoazijskih metropolitanskih regij. Ugotavljamo, da postaja javni prostor na račun večje instrumentalne vloge, ki jo ima v mestnem razvoju, po svojem značaju vse bolj homogen in izključevalen. S tem se zmanjšuje njegov pomen pri oblikovanju demokratične in heterogene civilne družbe. Z opredelitvijo skupnostnega prostora skušamo natančneje opisati diferenciacijo javnega prostora v globalnih mestih. Predpostavljamo, da je prav skupnostni prostor tista oblika javnega prostora, kjer se najbolj neposredno odslikava nasprotje med težnjami metropolitanskih regij po večji tekmovalnosti in konkurenčnosti ter neposredno vsakodnevno izkušnjo mestnega okolja njihovih prebivalcev. V nadaljevanju predstavljamo zgodovinski razvoj in različne oblike skupnostnega prostora v Seulu

1. Raziskavo je finančno podprla Korea Foundation. Avtor članka se za pomoč pri raziskavi zahvaljuje profesorjem Lee Ki-Suk, Choo Sungjae, Lee Chang-Woo, Cho Myung-Rae ter drugim sodelavcem v Južni Koreji.

v Južni Koreji (v nadaljevanju Koreja) ter območje potoka Cheonggye kot nekdanj enega osrednjih tradicionalnih skupnostnih prostorov v Seulu. Na primeru nedavne prenovе potoka skušamo ugotoviti, kako je ta vplivala na njegovo družbeno vlogo, in preveriti podmeno o izključevalni naravi javnega prostora v globalnem mestu. Družbeno vlogo prenovljenega potoka vrednotimo tako s strateškega vidika globalizacije Seula kot z vidika lokalnih učinkov prenovе na vsakdanje življenje tamkajšnjih prebivalcev. V zaključku ugotavljamo, da Cheonggyecheon² s tem, ko je njegova prenova postala orodje krepitve konkurenčnosti mesta, izgublja svojo nekdanjo družbeno vlogo kraja reprodukcije civilne družbe in lokalne kulture.

Članek je rezultat raziskave, ki jo je avtor izvedel na Seoul Development Institute v Koreji. Raziskava temelji na polstrukturiranih intervjujih z različnimi v prenovu potoka vključenimi akterji, kot denimo mestnimi uradniki, urbanisti, raziskovalci, predstavniki nevladnih organizacij in lokalnimi prebivalci. Sočasno z intervjuji je avtor v času raziskave redno obiskoval lokacijo potoka Cheonggye. Avgusta 2006 je bila izvedena tudi pilotna anketa³ o življenju in lokalni kulturi v soseski Sangwangsimni. Zaradi razmeroma majhnega števila anketirancev, metode kvotnega vzorčenja in nekaterih kulturnih posebnosti soseske je ugotovitve ankete težko posplošiti na celotno prebivalstvo vzdolž potoka. Da bi dobili natančnejšo sliko o tem, kako je prenova potoka vplivala na vsakodnevno življenje prebivalcev in kakšen je njihov odnos do prenovljenega prostora, bi morali anketo ponoviti na večjem vzorcu v različnih soseskah na območju Cheonggyecheon. Kljub temu pa smo z anketo, zlasti v povezavi z intervjuji in študijem sekundarnih virov na Seoul Development Institute, pridobili pomembne podatke, potrebne za razumevanje lokalnih učinkov prenovе potoka Cheonggye.

2 Opredelitev skupnostnega prostora v mestih

2.1 Globalizacija mest in javni prostor

Oblikovanje velikanskih funkcionalno povezanih *metropolitanskih regij* spada med najopaznejše posledice globalizacije mest v začetku enainvajsetega stoletja. V severovzhodni Aziji štejemo med takšna območja regije Tokio–Jokohama–Nagoja in Osaka–Kobe na Japonskem, Seul–Incheon–Gyeonggi-do v Južni Koreji ter Hong Kong–Shenzhen–Macau–Zuhai in Šanghaj–Pudong na Kitajskem. V Evropi imata primerljivo vlogo metropolitanski regiji Pariz–Ile de France in širši London (Tabela 1). Družbena in prostorska struktura metropolitanskih regij ter njihovo gospodarsko delovanje in nadnacionalno povezovanje nam določajo okvir, znotraj katerega moramo razmišljati o spremembah javnega prostora v času globalizacije mest. Eni glavnih

-
2. Izgovarjamo Čonggyečeon. Po priporočilu prof. Andreja Bekeša z Oddelka za azijske in afriške študije, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, uporabljamo pri zapisu korejskih imen njihovo mednarodno romanizacijo, razen kadar zanje že obstaja uveljavljeno slovensko ime.
 3. Anketo je avtor izvedel skupaj s prof. Kim Muncho, Institute for Science & Technology Studies, Korea University, ob pomoči Choi So-Mang, Kyunghee University, in Lee Han-Sol, Korea University.

razločevalnih lastnosti nastajajočih metropolitanskih regij sta njihova zunanja povezovalnost in sočasna notranja izključevalnost. Na globalni in deloma regionalni ravni namreč prihaja do intenzivnega povezovanja med različnimi mesti in regijami v globalno omrežje, ki je postalo prevladujoča prostorska oblika informacijske družbe. Hkrati s procesom globalnega povezovanja prihaja na lokalni ravni do izključevanja tistih prostorov in prebivalstva, ki so »funkcionalno nepotrebni in družbeno moteči« (Castells 2000: 404). V globalnih metropolitanskih regijah se namesto nekoč jasno razločljive mestne morfologije oblikuje hibridna in prepletena prostorska struktura, kjer nekateri kraji prevzemajo vlogo globalnih vozlišč, medtem ko ostaja večina drugih krajev po svojem značaju pretežno lokalnih. Stopnja povezanosti mesta v globalno ekonomijo neposredno določa njegovo notranjo strukturo. Zaradi podobne funkcionalne vloge, ki jo imajo mesta v procesu globalnih ekonomskih in kulturnih izmenjav, naj bi bile podobne tudi njihova »ekonomska baza, prostorska organizacija in družbena struktura« (Sassen 2001). Številne spremembe v prostorski organizaciji vzhodnoazijskih mest – kot denimo pojav zaprtih skupnosti (gated communities), rast velikih nakupovalnih središč, privatizacija javnih prostorov ali muzealizacija mestnih središč – se tako ne razlikujejo pomembneje od podobnih procesov v Evropi.

Tabela 1: Primerjava nekaterih metropolitanskih regij, 2000.

	velikost (km ²)	prebivalstvo (mil.)	gostota prebivalstva (preb./km ²)	velikost (km ²)	prebivalstvo (mil.)	gostota prebivalstva (preb./km ²)
	mesto			metropolitanska regija		
Seul	605	9,90	16.364	11.753	21,35	1.817
Tokio	621	8,13	13.092	13.494	33,25	2.484
Peking	1.370	6,59	4.810	16.808	11,00	654
London	1.580	7,38	4.671	26.976	18,24	676
Pariz	762	6,16	8.084	12.072	10,95	907
New York	824	8,01	9.721	32.792	29,28	893
Los Angeles	1.215	3,69	3.037	12.500	12,37	990

Vir: Seoul Development Institute (2002: 59).

Vendar Hill in Kim (2000) opozarjata na nekatere omejitve »globalističnega« razumevanja preobrazbe mest, ki da ne posveča potrebne pozornosti vpetosti mest v nacionalno politično ekonomijo in nacionalnim oziroma regionalnim medmestnim povezavam. V primeru Seula in Tokia dokazujeta, da se preobrazba obeh mest v globalni metropolitanski regiji zaradi različne vloge »globalne baze mest« in njunih »globalnih kontrolnih možnosti«, drugačne ekonomske organizacije, družbene in prostorske polarizacije, vloge elit ter specifične povezave med mestom in nacionalno državo pomembno razlikuje od razvoja primerljivih zahodnih mest. Razvojne posebnosti vzhodnoazijskih mest se neposredno kažejo v njihovi notranji organizaciji, kjer na razširjenost in organizacijo javnih prostorov vplivajo hitra in izključno na gospodarski rasti temelječa

urbanizacija, v veliki zgoščenosti prebivalstva, rušenju tradicionalnih mestnih prostorov kot domnevnih razvojnih ovir ter v neposrednem umeščanju prometne infrastrukture v mesto oziroma v njeni prevladujoči vlogi pri mestnem načrtovanju. Kljub temu da sta za vzhodnoazijske družbe značilna kultura konsenza, ki poudarja iskanje skupnih vrednot, ter močna tradicija nadzora in načrtovanja *od zgoraj*, pa nasprotno tamkajšnja mesta in javni prostor kažejo za evropsko razumevanje močno fragmentirano podobo. Rowe (2005) vidi glavne razloge za takšno stanje v (1) pragmatični in zelo splošni zakonodaji, ki običajno ne namenja pozornosti lokalnim podrobnostim, (2) šibki civilni družbi, ki se malo ukvarja z vprašanji mestnega razvoja, (3) odsotnosti participativnih oblik načrtovanja oziroma iskanju konsenza, ki v praksi vodi v rešitve z najmanjšim skupnim imenovalcem, (4) relativno nižji strokovni izobrazbi načrtovalcev in (5) pomanjkanju izkušenj v načrtovanju kompleksnih urbanih sistemov.

Vendar se želimo na tem mestu osredotočiti na tiste globalizacijske vidike mestne preobrazbe, ki neposredno spreminjajo mestne javne prostore, pogojujejo njihovo rabo in na novo določajo njihove pomene. Short (2004) ugotavlja, da prakse *globaliziranja mest* na zelo podoben način širom po svetu strukturirajo družbeno in prostorsko preobrazbo mest in metropolitanskih regij. Med glavnimi cilji takšnih praks sta pospeševanje neposrednih tujih vlaganj v mesta in pridobivanje novih delovnih mest, zlasti tistih, ki so vezana na visokotehnoški in storitveni sektor. Posebno vlogo v globaliziranju mest igrajo lokalni diskurzi o prednostih globalizacije, ki pogosto izhajajo iz podmene, da je pridobitev statusa globalnega mesta lahko rezultat preišljenih mestnih politik in strategij. Tovrstni diskurzi izpostavljajo vlogo lokalnih elit in svetovljanskega načina življenja ter potrebo po spektakularizaciji urbanih prizorišč in oblikovanju »ekonomsko, kulturno in politično specifičnih globalnih krajev in krepitvi nadnacionalnih lokacij« znotraj samega mesta (Short 2004).

Ena od oblik javnega prostora v mestih je *skupnostni prostor*.⁴ V praksi je konkretni prostor sicer težko opredeliti kot izključno skupnostni, saj pogosto prihaja do prepletanja različnih vidikov javne dostopnosti in institucionalne avtonomnosti prostora. Lahko pa govorimo o prevladujoče skupnostnem značaju določenega prostora. Zato moramo skupnostni prostor razumeti kot idealnotipski koncept, ki nam omogoča ustreznejše razumevanje diferenciacije javnega prostora v razmerah globaliziranja mest. Za razliko od javnega prostora nasploh, ki poleg skupnostnih vključuje še druge po rabi in dostopu pretežno javne prostore v javni ali zasebni lasti ter upravljanju, je za skupnostne prostore značilna njihova sorazmerna neodvisnost od države in trga. Ker je skupnostni prostor po svoji naravi vključevalen, se njegova raba in pomen vedno znova določata

4. S pojmom *skupnost* razumemo vse tiste lokalno, življenjskostilsko ali simbolno opredeljene oblike kolektivnega delovanja, ki za razliko od abstraktnih, posredovanih in univerzalnih družbenih norm temeljijo na neposredovani vsakdanji praksi in specifični skupnostni kulturi (Day 2006). Čeprav so skupnosti vpete v širši družbenoekonomski sistem, pa je njihovo delovanje razmeroma avtonomno, kar med drugim omogoča prav skupnostni prostor, ki predstavlja materialno oporo, kraj reprodukcije in izraz posamezne skupnosti. Še toliko bolj je prostorski vidik pomemben za konstituiranje lokalnih skupnosti, ki so predmet našega zanimanja.

skozi proces demokratičnega soočanja široke in heterogene palete interesov, izraženih znotraj polja civilne družbe, zaradi česar nekateri avtorji skupnostni prostor imenujejo tudi *prostor civilne družbe*, kot bomo videli v nadaljevanju.

Borja (2003) glede na način njihove rabe in njihovo institucionalno naravo ločuje *javne prostore* (*espacio público*) in *kolektivne prostore* (*espacio colectivo*). Javni prostor je po njegovem mnenju rezultat delovanja javne administracije ali javnih korporacij, ki prostor upravljajo in mu tako določajo rabo in pomen. Čeprav lahko tudi kolektivni oziroma skupnostni prostor nastane kot rezultat javne ali zasebne pobude, pa so njegove raznolike rabe in pomeni posledica delovanja civilne družbe in njene polastitve prostora. Skupnostni prostor v mestih zato predstavlja okvir druženja, medkulturne izmenjave, razreševanja konfliktov in je pomemben simbol demokratičnega razvoja civilne družbe. Tudi Douglass, Ho in Ling (2002) poudarjajo pomembno civilnodružbeno vlogo skupnostnih prostorov kot krajev, kjer se mestni prebivalci z različnimi družbenimi ozadji ali interesi svobodno združujejo in sodelujejo brez prevladovanja in vsiljevanja institucionalnih ali korporativnih interesov. V vzhodnoazijskih družbah imajo skupnostni prostori tudi močan politični pomen zaradi svoje zgodovinske vloge »katalizatorjev oblikovanja civilne družbe« v procesu demokratizacije (Cho 2002; Douglass, Ho in Ling 2002; Machimura 1997).

Notranja heterogenost skupnostnih prostorov je drugi pomembni vidik njihovega razlikovanja glede na javne prostore nasploh. Za današnja mesta je značilno, da javni prostori kot kraji reflektivne umestitve kolektivnih ali individualnih identitet »izgubljajo demokratičen značaj *heterogene krajevnosti* in dobivajo značilnosti *standardizirane instrumentalne prostorske*« (Hočevar 2000). Iz Hočevarjeve opredelitve homogenih instrumentalnih prostorov, za katere so značilne standardizacija, univerzalnost in globalizacija, ter zunajinstitucionalnih, razločljivih in individuiranih heterogenih reflektivnih krajev izhaja, da je javni prostor sicer lahko tako instrumentalen kot refleksiven, medtem ko je skupnostni prostor glede na svojo raznoliko naravo lahko le refleksiven. Refleksivni kraji namreč omogočajo ne le raznovrstnost rabe in množstvo prostorskih izrazov, ampak tudi možnost soobstoja različnih simbolnih predstavitev prostora (Kos 2002). In prav te vrste prostori postanejo materialni nosilci različnih mestnih kultur in kraji reprodukcije lokalnega življenja skupnosti.

2.2 Oblike skupnostnega prostora v Seulu

Pozna, a izjemno hitra modernizacija pod močnim vplivom *razvojnne države*⁵ je bila v Koreji zelo svojstvena, kar je neposredno vplivalo tudi na razvoj civilne družbe. Ta se je skozi dolgotrajne boje za demokratizacijo oblikovala razmeroma pozno. Hitra

5. Za razvojno državo (developmental state) je značilen avtoritarni režim, ki v celoti nadzoruje in usmerja družbeni razvoj. Takšen režim je odvisen od represivnega in birokratskega aparata, ki družbeno delovanje podrejata maksimalni gospodarski ekspanziji na račun socialne blaginje, varovanja okolja, izboljšanja kakovosti vsakdanjega življenja itn. Vloga države v Koreji je bila omejena na določanje glavnih smeri razvoja, medtem ko so razvojne premike izvajali veliki družinski konglomerati *chaeboli*. Takšna povezava je izključevala civilno družbo kot neodvisni prostor med državo in trgom.

urbanizacija Seula je bila v preteklosti instrumentalna za gospodarski razvoj države in ohranjanje avtoritarnega režima. Avtonomni in vključujoči skupnostni prostori so bili v tedanjem obdobju redki in zvečine na družbenem obrobju, medtem ko je bil javni prostor pod strogim institucionalnim nadzorom države. Pomembne strukturne spremembe javnih prostorov so se v Seulu zgodile šele po letu 1987 v obdobju demokratizacije in pozneje po finančni krizi leta 1997 v času intenzivne neoliberalizacije in korejskega odpiranja v svet (Douglass, Ho in Ling 2002).

Čeprav so v predmoderni Koreji sicer obstajali javni prostori, pa o njih težko govorimo kot o krajih svobodnega združevanja različnih družbenih skupin. Odnose v predmoderni korejski družbi je namreč togo določala konfucijanska ideologija. Nekdanja stroga družbena delitev se je odražala tudi v prostorski organiziranosti Seula, kjer je bil vladajoči razred ločen od preostalega prebivalstva. V času japonske okupacije so se v Seulu sicer pojavili po zahodnem zgledu oblikovani javni prostori, vendar sta bili pri njih z nekaj izjemami v ospredju njihova ideološka in reprezentativna vloga. Podobno je veljalo za javne prostore v času avtoritarne vladavine predsednika Park Chung-Heeja. V osemdesetih letih so se pojavila množična protirežimska gibanja za demokratizacijo. Skozi njihov boj so se v študentskih naseljih, cerkvah in budističnih svetiščih začasno oblikovali avtonomni in vključevalni skupnostni prostori zunaj vpliva države. Po uveljavitvi demokracije je v devetdesetih letih prišlo do hitre rasti novih družbenih gibanj ter do oblikovanja močne in aktivne civilne družbe.⁶ Delovanje novih družbenih gibanj se je z ideološkega polja preusmerilo v reševanje raznolikih vprašanj, povezanih z vsakdanjim življenjem v mestih (Cho 2000). Poleg tega se je takrat zaradi ugodnega gospodarskega položaja v Koreji močno okrepil srednji razred, ki je uveljavljal svoje interese prav skozi delovanje civilne družbe. Pojav novih družbenih gibanj in številčnega srednjega razreda je v devetdesetih letih posredno vplival tudi na večjo funkcionalno, prostorsko in pomensko raznolikost novih javnih in skupnostnih prostorov v Seulu.

Nastanek civilne družbe je zahteval ustrezne prostore, kjer se skozi vsakodnevno prakso in kolektivno delovanje (civilne družbe) uresničuje njen družbeni, ekonomski in politični potencial. Z drugimi besedami – množstvo dejavnosti civilne družbe se lahko udejanji le v različnih oblikah skupnostnih prostorov (Cho 2002: 423).

Glede na način, kako so nastali, kaj predstavljajo, kakšno vlogo igrajo v razvoju civilne družbe, ter glede na to, katera protislovja in omejitve jih zaznamujejo, razlikuje Cho (2002) štiri osnovne oblike skupnostnih prostorov v Seulu. (1) *Prostor borbe proti državi* vključuje najpomembnejše trge, nekatere ceste in parke ter odprti prostor ob pomembnejših javnih zgradbah v starem središču Seula. Vse od začetka osemdesetih let so bili prostori, kot so denimo Jongmyo park, Tapgol park, Seoul Plaza ali širše območje Gwanghwamun, kraji mnogih množičnih protestov. *Politika ulice* je vse do danes ostala najpomembnejša oblika množične demokracije v Koreji. Omenjeni prostori imajo poseben simbolni pomen za celotno korejsko civilno družbo in ostajajo

6. V Koreji s pojmom družbena gibanja enačijo nevladne organizacije. V imeniku nevladnih organizacij za leto 2000 je bilo 56,6 % vseh vpisanih organizacij ustanovljenih po letu 1990, skoraj 70 % pa po letu 1987 (Cho 2000: 277, 291).

osrednji kraj izražanja njenih zahtev. Drugo obliko predstavlja (2) *prostor uveljavljanja civilnodružbenih pravic*. Za razliko od prejšnje oblike, kjer prostor predstavlja zgolj okolje, v katerem se udejanja boj med civilno družbo in državnimi institucijami oziroma se borba za prostor vrši predvsem na simbolni ravni, je pri drugi obliki predmet boja prostor sam. V primeru načrtovane preselitve vojaške baze Yongsan so se številne civilnodružbene skupine in posamezniki uspešno povezali v široko koalicijo in prisilili oblast, da je pri načrtovanju prihodnje rabe prostora upoštevala tudi civilnodružbene interese. Tretja oblika skupnostnega prostora v Seulu je (3) *vsakdanji prostor kulturne reprodukcije življenja skupnosti*; obsega zelo raznolike prostore, ki predstavljajo vsakodnevno okolje lokalne skupnosti, interesnih skupin in prebivalcev mesta nasploh. Kljub temu da ti prostori pogosto prehajajo v domeno zasebnega, pa zanje ni običajna prevladujoča institucionalna raba ali nadzor; kot takšni omogočajo svobodno srečevanje in kulturno izmenjavo. Podobno vlogo pridobivajo tudi velike mestne zelene površine, kjer se prebivalci bolj kot na podlagi lokalnih združujejo glede na svoje interesne opredelitve. Zadnjo obliko predstavlja (4) *postmoderni javni prostor*, ki je večinoma povezan s prostori potrošnje in glede na svoj izvor nima daljše tradicije. Prostore te vrste najdemo na primer v bogatejših mestnih soseskah Myeongdong, Apgujeong, Hongdae in Shincheon ali v velikih nakupovalnih središčih. Tudi ti prostori imajo pomembno vlogo v reprodukciji različnih kultur, zlasti tistih, ki temeljijo na življenjskostilskih opredelitvah in torej na drugih vrednotah kot omenjene lokalne skupnosti (Cho 2002: 224–229). Zato so lahko postmoderni javni prostori pogosto izključujoči in od svojih uporabnikov zahtevajo podrejanje pravilom, zagotovljenim s stalnim nadzorom. Med takšne prostore lahko danes uvrstimo tudi območje Cheonggyecheon, kljub temu da je bila skozi zgodovino njegova vloga močno povezana z reprodukcijo lokalnega življenja v mestu.

3 Razvoj in prenova potoka Cheonggye

3.1 Zgodovina območja Cheonggyecheon

Cheonggyecheon je večji potok, ki teče skozi osrednji del Seula in se skupaj s potokom Jungrang izliva v reko Han (Slika 1). Vse od ustanovitve mesta leta 1394 je imel Cheonggyecheon ne le pomembno ekološko, gospodarsko in družbeno vlogo, ampak tudi izjemen simbolni pomen. Pri izbiri lokacije za novo korejsko prestolnico Hanyang, kakor se je tedaj imenoval Seul, je namreč prav Cheonggyecheon igral ključno vlogo, saj naj bi voda po tradicionalnih korejskih načelih razumevanja sveta⁷ v mesto prinašala energijo, zagotavljala harmonijo z naravo in s tem razcvet mesta (Ryu 2004). V času od ustanovitve mesta do začetkov modernizacije v 19. stoletju se položaj in vloga

7. *Pungsu* je starodavno korejsko vedenje, znano tudi kot *geomantika*, ki naravno okolje obravnava kot živ organizem. Mesto je del naravnega okolja in je podrejeno naravnim tokovom ter energiji zemlje, katere simbolni nosilci so gore, reke in nebo. Seul je idealno umeščen med štiri okoliške gore, ki simbolizirajo štiri strani neba, medtem ko stare ceste sledijo potoku Cheonggye. Načelom *pungsu* ustreza tudi razporeditev kraljevih palač in svetišč, parkov ter ostalih pomembnejših zgradb v mestu (Ryu 2004: 17).

potoka nista pomembneje spreminjala. Cheonggyecheon je mesto delil geografsko in družbeno. Severno od potoka so bile kraljeve palače, svetišča ter bivališča visokih uradnikov in kraljevih vojakov, vzdolž ceste Jong-ro so bivali trgovci in obrtniki, medtem ko so južno živeli nižji uradniki, običajna vojska in nižji razred (Lee 2003). Zaradi velikega števila ob potoku živečega prebivalstva, še bolj pa zaradi pogostih poplav je bil potok skozi zgodovino predmet številnih ureditev, ki so močno vplivale na videz mesta. Današnje ime, ki v korejščini pomeni »voda čiste doline«, je Cheonggyecheon dobil šele v začetku prejšnjega stoletja med japonsko okupacijo Koreje, ko je začelo območje vzdolž potoka družbeno in ekonomsko nazadovati. Predvsem ob spodnjem toku so se naseljevali revni prišleki s podeželja. Za prebivalce je potok predstavljal tako vsakodnevni življenjski prostor kot tudi kanal, ki je odvajal odplake. Ne glede na slabo ekološko stanje in dejstvo, da v času japonske okupacije zelo težko govorimo o svobodi združevanja, je Cheonggyecheon kot kraj srečevanja različnih družbenih skupin ohranil značaj skupnostnega prostora.

Slika 1: Položaj potoka Cheonggye v Seulu. Temneje je označeno območje starodavnega Seula, imenovanega Hanyang.

Risba: Blaž Križnik.

Podobno velja tudi za čas neposredno po koncu korejske vojne, ko sta se začeli dramatična industrializacija mesta in ena najhitrejših urbanizacij v človeški zgodovini.⁸ Potok je zaradi svoje središčne lege kmalu postal ovira hitrejšemu razvoju mesta. Med letoma 1958 in 1966 je bil v celotni dolžini prekrit z betonsko konstrukcijo, leta 1971

8. Pred začetkom korejske vojne leta 1950 je imel Seul 1.693.224 prebivalcev. Po vojni se je do leta 1960 število prebivalstva povečalo za 55,3 % na 2.445.402. Leta 1970 je ob 63,8% rasti število prebivalstva doseglo 5.433.198. Leta 2006 je imel Seul 10.297.004 prebivalcev (Lee 2003; Seoul Metropolitan Government 2005b).

pa je bila nad potokom zgrajena dvignjena hitra cesta, ki je središče Seula povezala z njegovim hitro razvijajočim se vzhodnim delom. Cesta in nove soseske ob njej so v sedemdesetih postale gonilo gospodarskega razvoja mesta in simbol avtoritarnega režima. Vzdolž ceste se je razvilo močno omrežje trgovine na veliko, tržnic, drobne industrije, delavnic, uličnih prodajalcev in restavracij. Sredi devetdesetih let so se v javnosti pojavile zahteve po vnovični oživitvi potoka; v času predzadnjih volitev je eden od županskih kandidatov obljubil prenovo potoka kot glavni cilj svojega mandata. Z izvolitvijo novega župana se je tako začel proces, ki je leta 2005 pripeljal do »vrnitve« potoka Cheonggye v Seul.

3.2 Prenova potoka Cheonggye

Predvidene cilje in pomen prenove območja Cheonggyecheon lahko opazujemo na dveh ravneh – na lokalni, ki zajema vpliv v nacionalnem in mestnem merilu, ter globalni, kjer vpliv prenove ocenjujemo glede na položaj Seula v nadnacionalni delitvi dela in kapitala. Lokalne in globalne vplive seveda težko obravnavamo ločeno, saj se prekrivajo in imajo skupne vzroke. Mestni načrtovalci in župan Lee Myung-Bak so kot glavne razloge za prenovo potoka Cheonggye navajali varnostne, okoljske, gospodarske in kulturne potrebe mesta (Seoul Metropolitan Government 2005a: 69). Varnostni razlogi so bili povezani s slabim stanjem podporne konstrukcije dvignjene ceste Cheonggye Expressway. Ugotovljeno je bilo, da sta zaprtje in razgradnja ceste gospodarsko sprejemljivejša rešitev kot pa njena dolgotrajna in draga prenova. Z razgradnjo ceste bi tako pridobili prostor za zeleno obnovo pod cesto skritega potoka. Okoljske potrebe so načrtovalci utemeljevali s pomanjkanjem okolju prijaznih prostorov in javnih zelenih površin v širšem mestnem središču ter z zahtevami prebivalcev po čistejšemu okolju. Gospodarski razlogi so bili povezani z načrtovanim prestrukturiranjem lokalne industrije in trgovine ter revitalizacijo domnevno nerazvitih mestnih predelov vzdolž potoka. Med pričakovanimi učinki gospodarskega prestrukturiranja je bil tudi razvoj turistične industrije, povezane s prenovljenim potokom kot novo mestno turistično zanimivostjo. Prenova potoka Cheonggye naj bi omogočila obnovo nekaterih pozabljenih in med hitrim gospodarskim razvojem Seula uničenih kulturnih in zgodovinskih spomenikov.⁹ Hkrati naj bi Cheonggyecheon okreplil identiteto Seula kot starodavne »vzhodnoazijske prestolnice« in »nacionalnega simbola«.

Projekt prenove potoka Cheonggye ni pomemben zgolj kot del urbanističnega načrtovanja Seula, ampak je tudi simbolni projekt in je zato v interesu celotne nacije, da na pragu 21. stoletja oživi del korejske zgodovine in naravne dediščine (Seoul Metropolitan Government 2005a: 105).

Glede na takšno utemeljevanje razlogov za prenovo lahko kulturne in okoljske vidike prenove razumemo tudi kot izrazito ideološke. Zato za celovito razumevanje prenove

9. Precejšnja pozornost je bila namenjena obnovi starih mostov čez potok. O ustreznosti obnove mostu Gwangtonggyo, nekoč najpomembnejšega in največjega mostu v Seulu, je bilo s strani strokovne javnosti slišati številne pomisleke (Kyug-Hyang Sinmun, 26. 7. 2004), saj most zaradi prevladujočih gospodarskih interesov in hitrosti prenove ni bil obnovljen na prvotni lokaciji, ampak je bil prestavljen na »funkcionalno primernejše« mesto (Lee 2005).

ne moremo upoštevati zgolj predvidenih funkcionalnih, gospodarskih, okoljskih ali kulturnih učinkov, ampak moramo pogledati tudi njen *ideološki učinek*. Govorimo seveda o prostoru kot nosilcu ideoloških sporočil in o predstavitvah mestnih prostorov v različnih diskurzivnih praksah, ki skušajo nagovorjenim posameznikom ali skupinam posredovati izbrano predstavo stvarnosti. Tako posredovana ideološka podoba predstavlja namišljeno razmerje med posameznikom in njegovimi resničnimi pogoji eksistence ter hkrati neposredno odslikava interese dominantnih skupin v družbi (Križnik 2005).

V širši javnosti je glede ciljev prenove sicer obstajalo soglasje, medtem ko so bila mnenja o načinu prenove različna. Cho (2003) ugotavlja, da je v času javne razprave kmalu prevladalo »dominantno mnenje«, ki sta ga zastopala Metropolitanska vlada Seula (v nadaljevanju mestna vlada) in župan Lee. Ta je izvolitev razumel kot brezpogojni mandat volivcev za realizacijo prenove in je celotno javno razpravo vodil na izrazito »unilateralen način« ter iz nje izključeval zlasti tiste pomisleke ali alternativne predloge, ki bi kakorkoli upočasnili proces odločanja ali odložili predviden začetek gradnje. Dominantno mnenje, o katerem govori Cho, je prenavo dejansko razumelo kot gospodarski »razvojni koncept, skrit pod krinko okoljevarstva« in skrbi za zgodovinsko dediščino (Cho 2003; Ryu 2004).

Slika 2: Potok Cheonggye v središču Seula po prenovi.

Fotografija: Blaž Križnik, 7. 5. 2006.

Mestna vlada je vse od začetka poudarjala pomen prenove za izboljšanje kakovosti vsakdanjega življenja prebivalcev Seula. Z željo po njihovem dejavnem vključevanju v proces odločanja in načrtovanja je oblikovala tridelno posvetovalno telo za usklajevanje različnih interesov glede prenove in reševanje morebitnih sporov. Javne interese je zastopal Svet javnosti, v katerem so sodelovali predstavniki civilne družbe, strokovna izhodišča je oblikovala raziskovalna skupina z inštituta Seoul Development Institute, medtem ko je mesto sodelovalo s Centrom za izgradnjo Cheonggyecheona. Še pred začetkom gradnje so mestna vlada in načrtovalci opravili več kot 4.000 sestankov z zainteresirano javnostjo in prebivalci, ki naj bi jih prenova potoka prizadela (Seoul Metropolitan Government 2005a: 71). Največ pozornosti je bilo posvečene reševanju prometnih težav, ki bi nastale po odstranitvi hitre ceste, položaju uličnih trgovcev, ki bi

s prenovo izgubili delo, in vprašanjem varovanja kulturne dediščine. Kljub večinoma uspešnemu delu pa so se kmalu po začetku gradnje pojavili očitki, da tridelno posve-tovalno telo nima pravega vpliva na odločitve mestne vlade, ki da je slednjega zgolj izrabila za legitimiranje svojih predhodno sprejetih odločitev (Lee 2005).

Prenova potoka Cheonggye se je začela julija 2003 z razgradnjo hitre ceste Cheonggye Expressway. Hitra cesta in prekrivna talna konstrukcija nad potokom sta bili odstranjeni do konca leta 2004. Sledila je izgradnja dveh novih cest vzdolž potoka in vmesnih povezovalnih mostov. Dela na koritu potoka so se začela septembra 2003 in so bila končana dve leti pozneje, ko je bil prenovljeni Cheonggyecheon v začetku oktobra 2005 tudi uradno odprt (Slika 2). Prenova je zajemala tehnično in krajinsko ureditev korita potoka, obrežja in okolice, sprehajalnih poti, oblikovanje novih dostopov do potoka ter ureditev kanalizacije in sistema za oskrbo z vodo. Zaradi močno spremenjenega vodnega režima v središču Seula je namreč večji del leta iz naravnih virov nemogoče zagotoviti zadovoljiv dotok čiste vode. Vodo zato črpajo iz reke Han, jo prečistijo in nato spustijo v Cheonggyecheon.¹⁰ Vzporedno z omenjenimi deli so potekala tudi številna arheološka izkopavanja, na novo pa je bil urejen tudi celoten prometni režim vzdolž potoka.

3.3 Strateški pomen prenove

Kot vidimo, je bil za mestno vlado pri načrtovanju najpomembnejši gospodarski vidik prenove, kar potrjujejo tudi nekateri strateški dokumenti. Mestna vlada je kljub drugačni retoriki prenovo razumela predvsem kot instrument, ki naj pospeši razvoj sosesk v širši okolici Cheonggyecheon, ki da so bile v preteklosti »relativno zanemarjene«. Prenova naj bi prispevala k bolj »uravnoteženemu razvoju mesta« kot celote (Seoul Metropolitan Government 2004: 43). V zadnjih dveh desetletjih se je namreč težišče mestnega razvoja s severa mesta, imenovanega Gangbuk, prestavilo na jug v danes bogatejši in razvitejši Gangnam (Slika 1). Posledično so se v južnem Seulu močno dvignile cene zemljišč in nepremičnin, medtem ko so soseske na severu začele nazadovati v razvoju.¹¹ Kljub razlikam v razvitosti različnih delov mesta – ali pa morda prav zato – so v zadnjem desetletju neposredne tuje naložbe v gradbeniški in nepremičninski sektor stalno naraščale in leta 2003 predstavljale že 13,5 % vseh tujih naložb v Seulu. Naložbe v nepremičninski sektor so bile za financami, zavarovalništvom in trgovino tretje najprivlačnejše področje za tuje vlagatelje (OECD 2005: 62). Da bi tudi v prihodnje zagotovil tuje naložbe v mestu ter hkrati razrešil razlike med severnim in južnim delom Seula, je župan Lee začel več strateških projektov preobrazbe mesta, kot denimo Seoul Digital Media City ali New Town Development. Tudi prenova območja Cheonggye naj

10. 120.000 ton čiste vode, ki je dnevno potrebna za »oskrbo in normalno ekološko delovanje« potoka Cheonggye, prečrpavajo s čistilne naprave Ttukseom, kar stane 725.000 EUR letno (Lee 2005).

11. Leta 2004 je bila povprečna cena za stanovanje v Seulu 6.000 EUR za pyong (3,3 m²). V okrožju Gangnam na jugu mesta je bila povprečna cena 12.100 EUR, medtem ko je bila na severu v soseski Geumcheon povprečna cena le 3.900 EUR za pyong (Seoul Metropolitan Government 2005b).

bi v tem pogledu pozitivno vplivala na nepremičninski trg na severu Seula, ustvarila pogoje za nove naložbe in razvoj dejavnosti z visoko dodano vrednostjo ter tja pritegnila nove naložbenike.¹²

Študija OECD med razlogi, ki zavirajo hitrejši razvoj Seula kot mednarodno konkurenčnega in privlačnega poslovnega okolja, izpostavlja zlasti prostorske in okoljske vidike. Zaradi hitre rasti mesto v preteklosti ni vlagalo dovolj sredstev v razvoj infrastrukture, premalo pozornosti pa je posvečalo ekološkim vprašanjem in trajnostnemu razvoju. Notorični prometni zastoji in huda onesnaženost zraka sta med najbolj perečimi posledicami takšnega razvoja. Hkrati ima Seul v primerjavi s konkurenčnimi mesti v samem središču mesta ali njegovi bližini zanimivo naravno in kulturno dediščino. Velik del omenjene dediščine je tuji javnosti neustrezno predstavljen in slabo dostopen ter ne pripomore k večji mednarodni konkurenčnosti in prepoznavnosti mesta. Tudi študija SDI vidi razmeroma nizko kakovost življenjskega okolja v Seulu kot eno glavnih primerjalnih slabosti mesta glede na konkurenčne Tokio, Hong Kong ali Singapur (Seoul Development Institute in Nomura Research Institute 2003: 43).

V kolikor želi tudi v prihodnje igrati vodilno ekonomsko vlogo doma in izboljšati svojo mednarodno konkurenčnost, mora Seul izboljšati svoj urbani razvoj, okolje in kvaliteto življenja, ki so pomembni dejavniki določanja poslovnih lokacij. /.../ Kulturna in naravna dediščina še ni dovolj izkoriščena, glede na to, da za tuje vlagatelje in turiste predstavlja pomemben dejavnik kvalitete življenja in privlačnosti (mesta) (OECD 2005: 59).

Študija OECD opozarja na pomembno strateško vlogo, ki jo lahko ima potok Cheonggye z vidika izboljšanja mednarodne prepoznavnosti mesta, česar se očitno zaveda tudi mestna vlada. Ta Cheonggyecheon v mednarodnem prostoru intenzivno predstavlja kot svoj *paradni projekt*, ki da izraža njeno odločenost spremeniti Seul v »čisto, atraktivno in globalno mesto«. Cheonggyecheon naj bi s tem neposredno pripomogel k oblikovanju nove identitete Seula kot dinamične in »vzhajajoče globalne metropole«.

Projekt se osredotoča na izboljšanje bivanjskega kot tudi poslovnega okolja in naj bi pomembno prispeval k uresničitvi namere Seula, da postane finančno in trgovsko vozlišče v vzhodni Aziji (Seoul Metropolitan Government 2005a: 105).

Tudi v tem primeru lahko govorimo o ideoloških učinkih prenove. Bolj kot raba bodočega prostora je v primeru znamenja Cheonggyecheon pomembna njegova predstavitev. Mestna vlada je že v času izgradnje potoka organizirala številne razstave in financirala njegovo medijsko promocijo. V tem pogledu, predvsem glede na ogromna javna sredstva, ki so bila vložena v projekt,¹³ vidimo, da so bila pričakovanja velika. Na globalni ravni naj bi prenova potoka vplivala na mednarodno konkurenčnost Seula, medtem ko naj bi na lokalni ravni spremenila obstoječo podobo in delovanje mesta ter hkrati začrtala politično usodo župana Leeja.¹⁴

12. Kim (2005) izpostavlja vprašljivost dolgoročnih učinkov tovrstnih projektov urbane prenove. Ugotavlja, da župan s projektom New Town Development ni pomembneje zmanjšal razlik v razvitosti znotraj mesta, pač pa je nepremičniskim špekulantom in gradbenim korporacijam omogočil velikanske zasluzke.

13. Neposredni stroški projekta so znašali 390 milijonov EUR (Times Asia, 15. 5. 2006).

14. Zdaj že nekdanji župan Lee Myung-Bak je eden glavnih kandidatov za bodočega predsednika

3.4 Lokalni učinki prenove

Hwang in Rah (2005) ugotavljata, da je bila, upoštevaje hitrost, obseg in njeno kompleksnost, prenova potoka Cheonggye uspešna, vsaj kar se tiče osnovnega cilja, to je izboljšanja kakovosti življenja v mestu. Kot glavne razloge za uspešnost prenove navajata (1) angažiranost župana Leeja in njegovo vodenje projekta, (2) oblikovanje učinkovitega akcijskega načrta za realizacijo projekta, (3) sodelovanje javnosti in (4) številne vnaprej predvidene in s strani javnosti prepoznane pozitivne učinke, ki jih ima prenova na različne vidike življenja v mestu. V splošnem lahko potrdimo, da je bil velik del pričakovanj mestne vlade vsaj glede lokalnih učinkov prenove že uresničen. Proti pričakovanjem zaradi odstranitve hitre ceste ni prišlo do večjega poslabšanja prometnega stanja na območju. Kot kaže, se je večji del prometa spontano preusmeril na okoliške ceste. S tem se je vsaj na območju Cheonggyecheon opazno izboljšalo stanje okolja. Mesto je pridobilo nove javne površine, v novi (umetno vzdrževani) ekosistem se je naselilo 140 novih rastlinskih in živalskih vrst (The Korea Times, 30. 9. 2005). Tudi učinki prenove na turizem so po letu dni nad pričakovanji. Potok privlači ne le številne domače obiskovalce, ampak postaja tudi v tujini prepoznaven kot ena glavnih turističnih zanimivosti Seula.¹⁵ V prvih treh mesecih po otvoritvi je Cheonggyecheon obiskalo 10 milijonov obiskovalcev, do sedaj pa naj bi ga tudi že obiskalo več kot dva milijona tujih turistov (Times Asia, 15. 5. 2006).

Vendar odzivi na prenovo niso samo pozitivni. Civilnodružbena združenja mestni vladi očitajo troje: (1) da ni vnaprej pripravila načrta za varovanje naravne in kulturne dediščine, (2) da se je namesto za celovito sanacijo vodnega režima v Seulu raje odločila za enostavnejši, a okoljsko nevzdržen pristop črpanja vode iz reke Han in (3) da je prenovo potoka načrtovala in izvedla brez potrebnih načrtov, ki bi celovito predvideli posledice, določili pogoje ter začrtali prihodnjo ureditev in upravljanje širšega območja prenove. Zato ne preseneča, da so denimo investitorji in gradbene korporacije izsilili mnoge spremembe gradbenih omejitev, kar jim je prineslo visoke dobičke na račun lokalnih skupnosti. Prenova je namreč močno vplivala na nepremičninski trg, in območje vzdolž potoka je postalo eno najdražjih v severnem delu Seula. Posledica takšnega stanja sta rušenje mnogih starejših sosesk in gradnja visokih stavb povsem izven lokalnega merila neposredno ob potoku. Kot ugotavlja Lee (2005), za takšno popuščanje mestne vlade ni bilo potrebe. Dobički gradbenih korporacij so veliki tudi brez izsiljenih sprememb, kar po njegovem potrjuje, da je bil za mestno vlado in župana resnični namen prenove pritegniti zasebne investitorje in jim s pomočjo javnih sredstev omogočiti donosne naložbe.

Projekti izjemno zgoščene izgradnje, ki se izvajajo v soseskah Dapsimni, Hwanghak, Wangsimni ali Sinseol, so dejansko postali finančno zanimivi šele po prenovi

Koreje. Njegovo vodenje prenove naj bi javnosti pokazalo Leejeve politične in vodstvene kvalitete (The Korea Times, 11. 4. 2006).

15. O prenovi Cheonggyecheon so poročali številni domači in tuji množični mediji. Cheonggyecheon je bil v neki anketi celo izbran za najpopularnejši korejski izdelek v letu 2005 (Chosun Ilbo, 21. 12. 2005).

Cheonggyecheona. Cene obstoječih stanovanj na območju so se tako od začetka prenovne močno zvišale, zaradi špekulacij z zemljišči dosegajo neobičajno visoke cene celo stara, za rušenje namenjena stanovanja.¹⁶ Pri tem prihaja do nasilnih izselitev in konfliktov med gradbenimi korporacijami, lastniki zemljišč ali stanovanj in njihovimi najemniki. Obstoječi model prenove sosesk namreč najemnikom v primeru izselitev ne zagotavlja ustreznih pravic glede nadomestnih stanovanj in jim ponuja neprimerna denarna nadomestila, kljub temu da najemniki predstavljajo tudi do 80 % prebivalcev soseske (Ha 2002). Zaradi obsežne prenove okoliških sosesk se spreminjajo družbena struktura, prostorska organizacija in nekoč značilna podoba starega Seula. Ryu (2004) v tem smislu govori o *homogenizaciji prostora in prebivalstva*. Ugotavlja, da zaradi prenove izginevajo številni po svojem značaju izrazito heterogeni in hibridni javni prostori, ki so bistvenega pomena za obstoj in reprodukcijo lokalnih socialnih in ekonomskih omrežij. Za stari del mesta in območje Cheonggyecheon so namreč značilne številne tradicionalne industrijske dejavnosti, ki se v prostoru izražajo v velikem številu specializiranih tržnic, malih trgovin, delavnic in obratov ter razširjenem uličnem trgovanju. Zaradi močne povezanosti lokalne industrije, ki temelji na skupni zgodovini in kulturi, medosebnem zaupanju in sodelovanju ekonomskih subjektov, njihovi izmenjavi informacij in znanja ter prostorski bližini, prepozna Nahm (2001) v organizaciji in delovanju lokalne industrije novo obliko *industrijskega grozda* (industrial cluster) in obenem eno najbolj dinamičnih industrijskih območij v Seulu. Zaradi gospodarskega pomena območja je mestna vlada vplivu prenove na lokalno ekonomijo namenila precej pozornosti. Kljub številnim posvetovanjem z malimi trgovci in podjetniki v času pred prenovo pa kaže, da bodo največ pridobile velike korporacije in podjetja, medtem ko bodo mali trgovci in industrija izgubili prostor, s katerim sta bili tradicionalno povezani lokalna proizvodnja in potrošnja. Zaradi izgube dela se bodo morali mnogi med njimi izseliti v bolj obrobne dele Seula (Joong-Ang Daily, 21. 6. 2006).

4 Vsakodnevna izkušnja prenovljenega potoka v soseski Sangwangsimni

Z namenom ugotoviti, kako je prenova Cheonggyecheon vplivala na vsakdanje življenje lokalnih prebivalcev vzdolž potoka, kako slednji prenovljeni potok dejansko uporabljajo in kaj jim pomeni, smo v soseski Sangwangsimni¹⁷ opravili pilotno anketo.

16. Vrednost 13 let starega stanovanja v naselju Byeoksan neposredno ob potoku Cheonggye je leta 2005 presegla 8.200 EUR za pyong, kar je 27 % več kot pred prenovo. V tem času je cena stanovanj v bližnjem Majang-dong zrasla kar za 300 % (Dong-A Ilbo, 3. 10. 2005).

17. Izgovarjamo Sangoangsimni. V anketi je sodelovalo 95 anketirancev, ki v soseski živijo ali delajo. Sangwangsimni oziroma Wangsimni 1-dong je imel leta 2005 14.691 prebivalcev; leži ob spodnjem toku potoka Cheonggye v mestnem okrožju Seongdong-gu (Seoul Metropolitan Government 2005b). Soseska je bila izbrana kot kraj pilotne ankete, ker ima v primerjavi z drugimi soseskami na tem območju daljšo zgodovino, majhna nihanja števila prebivalstva in dokaj homogeno družbeno strukturo, zaradi česar se je zdelo verjetno, da bi Cheonggyecheon v soseski lahko igral vlogo tradicionalnega skupnostnega prostora.

Pri tem nas je zanimalo tudi, kako so na predstavo lokalnih prebivalcev o potoku vplivala množična občila. Rezultate naše ankete smo primerjali s podobno anketo, opravljeno med prebivalci Seula, in z analizo poročanja lokalnih množičnih medijev o prenovi¹⁸ (Tabela 2). Slednja je pokazala, da je bilo 61 % vseh poročil prenovi naklonjenih, 13 % je bilo nevtralnih, medtem ko je bilo 26 % poročil do prenove kritičnih. Mediji so najpogosteje poročali o izboljšanju kakovosti življenjskega okolja. Po njihovem poročanju naj bi prenova potoka pozitivno vplivala še na lokalno industrijo, podobo Seula in na turizem. Na splošno so bila poročila pozitivna ali pa vsaj nevtralna še glede učinkov na kulturno industrijo v Seulu in na njeno ponudbo. Med negativnimi vidiki prenove potoka je v poročilih prevladovalo poročanje o slabi integraciji prenovljenega potoka v obstoječe okolje, neustreznosti načrtovane infrastrukture, vprašljivi ekološki sanaciji potoka in o neprimernem odnosu do zgodovinske in kulturne dediščine (Seoul Development Institute 2005).

Tabela 2: Poročanje množičnih medijev o učinkih prenove potoka Cheonggye.

	pozitivno	nevtravno	negativno
Kvaliteta življenja	95 %	5 %	0 %
Oživitve lokalne industrije	80 %	0 %	20 %
Podoba Seula	75 %	15 %	10 %
Turizem	74 %	18 %	8 %
Kultura	66 %	29 %	5 %
Odnos do kulturne dediščine	34 %	24 %	42 %
Ekološka sanacija	32 %	15 %	53 %
Integracija v obstoječe okolje	18 %	6 %	76 %
Infrastruktura	12 %	16 %	72 %

Vir: Privrejeno po Seoul Development Institute (2005: 33).

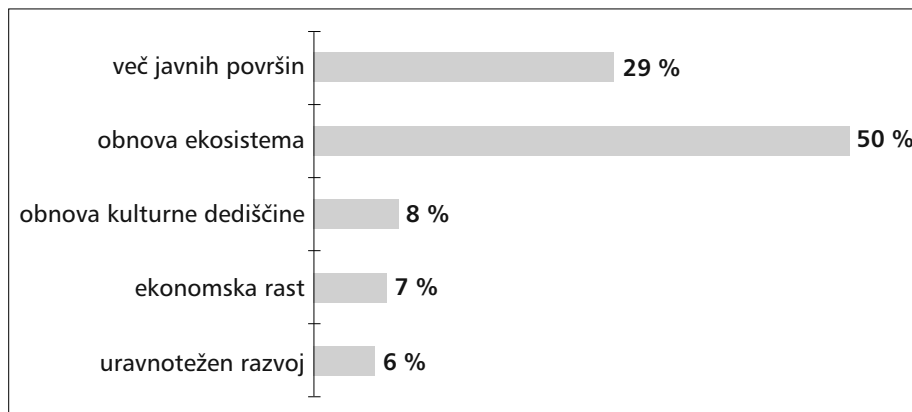
Kljub razmeroma kritičnemu poročanju množičnih občil o ekološkem vidiku prenove pa je glede slednjega med prebivalci Seula prevladalo »dominantno mnenje« mestne vlade, o katerem govorita Cho (2003) in Lee (2005). Glede na anketo,¹⁹ izvedeno v času neposredno po otvoritvi, namreč vidimo, da polovica anketiranih verjame, da je bila obnova ekosistema najpomembnejši rezultat prenove potoka Cheonggye (Slika 3). Kaže, da sta na mnenje prebivalcev o prenovi bolj kot poročila množičnih občil vplivala njena dominantna podoba in pomen, ki sta ju posredovala mestna vlada in župan Lee. Na eni strani se je ideološka podoba prenove oblikovala skozi javne diskurze, ideološki učinek pa je imela tudi neposredna izkušnja prebivalcev s prenovljenim prostorom. Ne glede na svojo sicer izumetničeno podobo je novi Cheonggyecheon prebivalcem mesta dajal videz resnično pristne narave in je predstavljal bistveno spremembo glede na zelo

18. Analiziranih je bilo 334 poročil v korejskih množičnih obcilih, povezanih s prenovo Cheonggyecheon in nastalih od 1. 9. 2005 do 30. 11. 2005 (Seoul Development Institute 2005).

19. V anketi je sodelovalo 2.210 prebivalcev Seula (Seoul Development Institute 2005).

slabo stanje potoka pred prenovno. Potok je prvi mesec po njegovi otvoritvi obiskalo 46 % anketirancev.

Slika 3: Kaj je najpomembnejša posledica prenove Cheonggyecheona?
(N = 2.210).

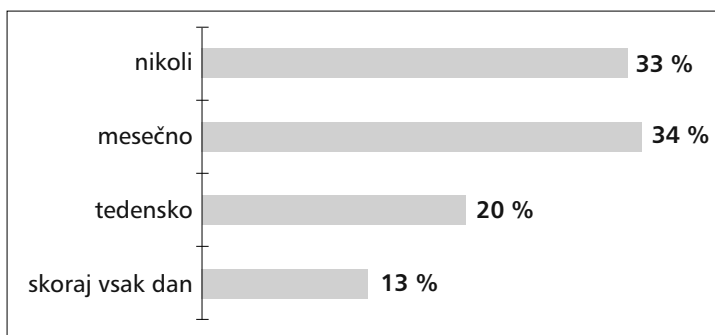

Vir: Prirejeno po Seoul Development Institute (2005: 28).

Glede na rezultate naše pilotne ankete v soseski Sangwangsinni je jasno, da je prenova potoka spremenila vsakdanje življenje v soseski. Potok je postal del njene širše prepoznavnosti, saj se je 74 % vseh anketirancev strinjalo, da je soseska sedaj poznana tudi kot del mesta, povezan z območjem Cheonggyecheon. Pri tem se mnenje, ki ga imajo prebivalci soseske o posledicah prenove, ne razlikuje pomembneje od rezultatov prej navedene ankete med prebivalci Seula. 48 % anketirancev v soseski Sangwangsinni je namreč menilo, da sta najpomembnejši posledici prenove obnovljeni ekosistem in boljše okolje, 41 % jih je menilo, da so to nove javne površine, 6 % jih je videlo pomen v lepši podobi soseske in samo 6 % jih je menilo, da je prenovljeni Cheonggyecheon pomemben za gospodarski razvoj soseske. Tudi med lokalnim prebivalstvom je glede pomena prenove potoka, kot kaže, prevladalo dominantno mnenje mestne vlade.

Hkrati pa so rezultati ankete v soseski Sangwangsinni pokazali, da 33 % anketirancev od otvoritve oktobra 2005 do avgusta 2006 potoka še ni obiskalo, kljub temu da živijo ali delajo neposredno ob njem. Velik je bil tudi delež tistih, ki potok obiskujejo zelo redko. Samo 33 % anketirancev je povedalo, da potok obiskujejo skoraj vsak dan ali vsak teden (Slika 4). Če pogledamo zgolj anketirance, ki živijo bližje potoku, se delež tistih, ki potok obiskujejo pogosteje, sicer poveča. Vseeno pa je še vedno 26 % vprašanih povedalo, da potoka še ni obiskalo, kar je presenetljivo vsaj iz dveh razlogov. Visok delež anketirancev je namreč povedal, da večino svojega prostega časa preživlja prav v domači soseski, hkrati pa večina vprašanih v soseski pogreša več javnih prostorov in dejavnosti. Kraj, kjer anketiranci običajno preživljajo prosti čas ob koncu tedna, torej ne vpliva neposredno na njihovo obiskovanje potoka Cheonggye. Med tistimi, ki potok obiskujejo dnevno ali tedensko, jih konce tedna v domači soseski pogosto ali zelo pogosto sicer preživlja 85 %, vendar tudi 64 % anketirancev, ki potoka še niso obiskali, pogosto ali zelo pogosto konce tedna preživlja v domači soseski.

Slika 4: Kako pogosto v prostem času obiščete Cheonggyecheon?
(N = 95).

Vir: Pilotna anketa v soseski Sangwangsimni.

Z izjemo kraja rojstva glede na spol, starost, izobrazbo in prihodke nismo ugotovili pomembnejših razlik glede pogostosti obiskovanja potoka Cheonggye ali pa je bilo število odgovorov premajhno za gotovo sklepanje o morebitni povezavi. Zato bi vsaj glede na rezultate naše pilotne ankete odnos do prenovljenega potoka težko pojasnjevali z razredno pripadnostjo anketirancev. Edino razliko med njimi najdemo glede na kraj rojstva. Med tistimi, ki potoka še niso obiskali, je namreč delež anketirancev, ki so rojeni v Seulu, precej manjši kot med anketiranci, ki potok obiskujejo dnevno ali tedensko. Pogostejše obiskovanje prenovljenega potoka, ki ga opazimo med anketiranci, rojenimi v Seulu, je morda povezano z lokalno kulturo prebivalcev soseske Sangwangsimni in skupnostnim pomenom, ki ga je Cheonggyecheon nekoč že imel za lokalno prebivalstvo. Večji del v Seulu rojenih anketirancev namreč v soseski prebiva relativno daljše obdobje. 28 % vprašanih v soseski živi 20 let ali več, kar je v Seulu zelo dolgo obdobje.²⁰ Tako 71 % tistih, ki potok obiskujejo pogosteje, v soseski živi deset let ali več. Dolžina bivanja v soseski pa je povezana tudi s predstavo, ki jo imajo anketiranci o njeni preobrazbi. 61 % anketirancev meni, da je življenje v soseski po prenovi potoka boljše, medtem ko jih 30 % pravi, da ni razlike. Le manjši del anketirancev je mnenja, da se je življenje v soseski po prenovi poslabšalo. Pri tem kar 82 % tistih, ki menijo, da se je po prenovi življenje v soseski izboljšalo, dnevno ali tedensko obiskuje Cheonggyecheon. Pogostost obiskovanja potoka in dolžina bivanja v soseski sta torej povezani s predstavo, ki jo imajo lokalni prebivalci o preobrazbi soseske.

5 Zaključek: Cheonggyecheon kot skupnostni prostor?

Rezultati pilotne ankete so tako deloma potrdili podmeno o izključevalni naravi prenovljenega območja Cheonggyecheon, vendar pa ne povedo vsega o vzrokih, zakaj del lokalnega prebivalstva v soseski Sangwangsimni novega prostora ne uporablja. Na splošno velja, da je posameznikova izkušnja prenovljenega prostora na eni strani

20. Prebivalci Seula se v povprečju selijo vsakih 5 do 6 let (Seoul Metropolitan Government 2005b).

odvisna od njegovega osebnega razmerja do konkretnega prostora in materialnih ali simbolnih okoliščin, pod katerimi je doživljal preobrazbo. Na drugi strani na posameznikovo izkušnjo vpliva prepričljivost diskurzivnih praks, ki tem spremembam določajo smisel in pomen. V primeru prenove potoka Cheonggye je na prevladujoče diskurze močno vplivala mestna vlada. Družbeno soglasje o ciljih in pomenu prenove je bilo tako posledica hegemonistične politike in ni temeljilo na širokem angažmaju različnih s prenovo povezanih akterjev, kar je na lokalni ravni pripeljalo do določene družbene polarizacije, ki je med drugim vplivala tudi na to, da nekateri prebivalci in družbene skupine prenovljenega potoka ne prepoznajo kot »svoj« vsakdanji življenjski prostor. Cheonggyecheon se v tem pogledu precej razlikuje od podobnih tradicionalnih skupnostnih prostorov v bližini, za katere so značilni vključevalnost, heterogena raba, stanje stalne preobrazbe, hibridnost in sočasnost. Pri tem ne gre toliko za vključevalni značaj prostora sam po sebi. Z vidika reprodukcije lokalnih kultur je pomembna zlasti odprtost teh prostorov za integracijo starega in novega, za povezovanje uporabnikov oziroma združevanje globalnega in lokalnega. Prav zato težko govorimo o prenovljenem potoku kot skupnostnem prostoru, če naj slednjega razumemo kot neinstitucionalno in razmeroma avtonomno obliko javnega. Nasprotno je Cheonggyecheon instrumentalno načrtovan in nadzorovan prostor, katerega raba in pomen sta določena vnaprej predvsem zaradi njegove strateške vloge kot enega osrednjih globalnih prizorišč v mestu in zaradi pričakovanih gospodarskih in političnih učinkov prenove na lokalni ravni.

V javnem diskurzu o prenovi potoka močno izpostavljene ekološke in lokalne koristi prenove so dejansko ostale drugotnega pomena. Mestna vlada je kulturne in okoljske zahteve prebivalcev in njihova stvarna pričakovanja glede prenove izrabila kot opravičilo za legitimacijo lastnih gospodarskih in političnih ciljev ter kot krinko za svoje razvojne načrte. V povezavi z domnevnim nacionalnim interesom, ki da je tesno povezan s prenovo, so oblastniki javnosti posredovali načrtovano podobo potoka Cheonggye, ki je bila po svojih učinkih nedvomno ideološka in je kot takšna legitimirala trenutna razmerja moči v družbi. Zato ne preseneča, da se je med civilnodružbenimi združenji in lokalnim prebivalstvom oblikovalo nezaupanje do mestne vlade in njenih politik, katerih učinki so bili pogosto v nasprotju z deklariranimi cilji. Zaradi prenove se je sicer izboljšala kakovost okolja v mestnem središču, prebivalci mesta pa so pridobili nove parkovne površine. Vendar so se na območju sočasno močno dvignile cene stanovanj in stroškov, zaradi česar bo najverjetneje moral velik del lokalnega prebivalstva območje zapustiti. Kot kaže, bo prenova Cheonggyecheon v prihodnje med glavnimi razlogi za gentifikacijo delov starega mestnega središča, kar postavlja pod vprašaj ostale sicer pozitivne učinke prenove za lokalno prebivalstvo.

Namen študije je bil spoznati širši družbeni okvir prenove območja Cheonggyecheon in oblikovati vprašanja za nadaljnje raziskovanje izključenosti posameznih družbenih skupin iz javnih prostorov v mestih. Zaradi nekaterih objektivnih omejitev raziskave, časovnih in zlasti jezikovnih, je v zaključku težko predstaviti trden in enoznačen sklep glede vzrokov za ugotovljeno izključevalno naravo prenovljenega potoka. Ne glede na to lahko vseeno povzamemo, da med razloge za takšen položaj spadajo (1) odtujenost mesta kot politične institucije, ki je med drugim posledica instrumentalizacije javnega

za gospodarske in politične cilje vladajoče elite, (2) prevladovanje tistih diskurzov o prenovi, ki so skušali enoznačno uveljaviti pomen prenovljenega Cheonggyecheon, (3) omejevanje in vnaprejšnje določanje rabe prostora, doseženo z oblikovanjem prostora ter stalnim elektronskim in fizičnim nadzorom njegovih uporabnikov in (4) specifične kulture lokalnih prebivalcev, ki posredno vpliva na njihovo vsakodnevno rabo javnih prostorov in na pomene, ki jih tem prostorom pripisujejo. Kot globalno prizorišče je Cheonggyecheon sicer načrtovan in oblikovan tudi v navezavi na lokalni prostor in kulturo, a z njima ostaja brez smiselne povezave. Vloga prenovljenega potoka Cheonggye kot skupnostnega prostora ter kraja reprodukcije civilne družbe in lokalnih kultur v mestu je zato razmeroma omejena.

Literatura in viri

- Borja, Jordi (2003): *La ciudad futura como proyecto colectivo*. Barcelona, metrópolis mediterránea, 4: 110–115.
- Castells, Manuel (2000): *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Cho, Hee-Yeon (2000): Democratic Transition and Changes in Korean NGOs. *Korea Journal*, 40 (2): 275–304.
- Cho, Myung-Rae (2002): Civic Spaces in Urban Korea: The Spatial Enrichment of Civil Society. *International Development Planning Review*, 24 (4): 419–432.
- Cho, Myung-Rae (2003): Dispute on the Cheonggye Stream Reconstruction Project. *Civil Society*, 42 (3). Dostopno na <http://www.ccej.or.kr> (15. 6. 2007).
- Chosun Ilbo (2005): Cheonggye Stream Named Hit Product of 2005, 21. 12. 2005.
- Day, Graham (2006): *Community and Everyday Life*. London: Routledge.
- Dong-A Ilbo (2005): A Cheonggyecheon View Is Worth 70 Million Won, 3. 10. 2005.
- Douglass, Mike, K. C. Ho in Ling Ooi Giok (2002): Civic Spaces, Globalisation and Pacific Asia Cities. *International Development Planning Review*, 24 (4): 345–361.
- Ha, Seong-Kyu (2002): The role of NGOs for low-income groups in Korean society. *Environment & Urbanization*, 14 (1): 219–229.
- Hill, Richard Child, in Kim Joon Woo (2000): *Global Cities and Developmental States*: New York, Tokyo and Seoul. *Urban Studies*, 37 (12): 2167–2195.
- Hwang, Kee-Yeon, in Rah Tae-Joon (2005): Cheonggyecheon bogwon saeobeui galdeung kwalli sarye bunseok (Three Keys to the Success of Cheonggyecheon Restoration Project: Conflict Management Strategies). *Seoul Studies*, 6 (12): 169–190.
- Hočvar, Marjan (2000): *Novi urbani trendi. Prizorišča v mestih – omrežja med mesti*. Ljubljana: FDV.
- Joong-Ang Daily (2006): Market Down, Damp Outlook, 21. 6. 2006.
- Kim, Jin-Ai (2005): New town saeobeun ‘dosi jeongchaeg’i anira ‘gaebal saeob’i doeeobaryeota. Developer Lee Myung-Bak ui new town saeop (New Town Project has become ‘Development’ not ‘Urban policy’). Developer Lee Myung-Bak’s New Town Project. Seoul: Seoul Forum.
- Kos, Drago (2002): Multiplication of Spatial Identities. V M. Hočvar, F. Trček (ur.): *Global Localities*: 9–13. Salzburg: Kulturverlag Polzer.
- Križnik, Blaž (2005): Ideološki učinki mestne prenove. *Urbani izziv*, 16 (1): 29–35.

- Kyug-Hyang Sinmun (2004): Hands Off the Cheonggyecheon's Cultural Properties, 26. 7. 2004.
- Lee, Jei-Sun (2005): Cheonggyecheon Revisited. *Civil Society*, 50 (3). Dostopno na <http://www.ccej.or.kr> (15. 6. 2007).
- Lee, Ki-Suk (2003): Seoul's Urban Growth in the 20th Century: From Pre-modern City to Global Metropolis. V Kim Kwang-Joong (ur.): *Seoul, Twentieth Century: Growth & Changes of the Last 100 Years: 21–90*. Seul: Seoul Development Institute.
- Machimura, Takashi (1997): Building a Capital for Emperor and Enterprise: The Changing Urban Meaning of Central Tokyo. V Kim Won Bae in dr. (ur.): *Culture and the City in East Asia: 151–166*. Oxford: Oxford University Press.
- Nahm, Kee-Bom (2001): Emerging New Industrial Cluster along the Cheonggyecheon-ro and Its Social Capital. *Hanguk gyeongje jiri hakhoiji (Korean Economic Geography Journal)*, 4 (2): 79–96.
- OECD (2005): *OECD Territorial Reviews: Seoul, Korea*. Pariz: OECD Publications.
- Rowe, Peter G. (2005): *East Asia Modern, Shaping the Contemporary City*. London: Reaktion Books.
- Ryu, Jeh-Hong (2004): Naturalizing Landscapes and the Politics of Hybridity: Gwanghwamun to Cheonggyecheon. *Korea Journal*, 44 (3): 8–33.
- Sassen, Saskia (2001): *The Global city: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Seoul Development Institute (2002): *Seoulkwa segyedaedosi (Seoul and World Cities)*. Seul: Seoul Development Institute.
- Seoul Development Institute in Nomura Research Institute (2003): *Can Seoul become a World City?* Seul: Seoul Development Institute.
- Seoul Development Institute (2005): *Cheonggyecheon jangso marketing gibbon bangan yeongu (A Study on the Basic Plan of Cheonggyecheon Place Marketing Strategy)*. Seul: Seoul Development Institute.
- Seoul Metropolitan Government, Cheonggyecheon Restoration Project Headquarters (2004): *Cheonggyecheon Restoration*. Seul: Seoul Metropolitan Government.
- Seoul Metropolitan Government (2005a): *Back to a Future, Cheonggyecheon Restoration Project*. Seul: Seoul Metropolitan Government.
- Seoul Metropolitan Government (2005b): *Seoul Statistical Yearbook 2005*. Seul: Seoul Metropolitan Government.
- Short, John Rennie (2004): *Global Metropolitan, Globalizing cities in a capitalist world*. London: Routledge.
- The Korea Times (2005): *Chonggyecheon Reborn as Eco-Friendly Stream*, 30. 9. 2005.
- Times Asia (2006): *Saving Seoul*, 15. 5. 2006.

Naslov avtorja:

Blaž Križnik
Jagoče 13b,3270 Laško
03-5731062
blaz.kriznik@guest.arnes.si